

"סְמוּכִים לְעֵד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִם בְּאֵמַת וְיִשָּׁר"

(תהילים קי"א:ה)

פרשת כי-תצא. סמיכות הפרשיות: ראה-שופטים-כי תצא-כי תבוא.

הרב מרדכי אלון שליט"א

'במשנה תורה דורשים סמוכין'

כלל חשוב בעניין סמיכות הפרשיות בספר דברים אומר ש"אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא (בשאר התורה) - במשנה תורה (בספר דברים) דריש".

עניין סמיכות הפרשיות בולט דווקא בפרשתנו על רקע ריבויין העצום של פרשיות קצרות שאינן קשורות לכאורה אחת לשניה. הזהירות שבין אדם לרעהו, חוקי ה', נושאים שבין אדם לעצמו, שבין אדם לחברו ונושאים שבין אדם למקום. כולם מפורטים בסמיכות אלו לאלו במהלך הפרשה.

רש"י בתחילת הפרשה מסביר את החיבור המפורסם שבין הפרשיות הראשונות. הפרשה פותחת ביציאה למלחמת הרשות ובמי שהולך לשם ורואה אשת יפת תואר. לפרשה זו, של 'וראית בשביה', הסמיכה התורה את הפרשה הבאה - 'כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים וכו' - העוסקת בבן הבכור של האישה השנואה. אחר כך באה הפרשה השלישית ואומרת שאם יהיה בן סורר ומורה אז 'ותפשו בו אביו ואמו וכו''. מיד לאחר מכן מתחילה פרשיית 'וכי יהיה באיש חטא משפט מוות והומת' והיא באה לחייב אותנו לשמור על צלמו ודמותו גם של שהיוצא ליהרג בתלייה או בסקילה. אבל מהו הקשר בין כל הפרשיות הללו? על כך מלמדנו רש"י - 'לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה - ישאנה באיסור, אבל אם נשאה סופו

שבעים ושתיים מצוות מונה הרמב"ם בפרשת השבוע שלנו, פרשת כי-תצא. זאת היא הפרשה העשירה ביותר במצוות בכל חמשת חומשי תורה. כל כך הרבה חשק יש לעסוק בכל אחת מהמצוות הללו לחוד ובכולן ביחד, אבל הפעם אני מבקש להתגבר על ה"חשק" הזה ולעסוק בעניין כללי ששייך לספר דברים בכלל, ולפרשיות של שתי השבתות ביניהן אנו נמצאים - פרשת שופטים ופרשת כי תצא - בפרט. נדמה לי שדווקא מתוך העיון הכללי הזה נוכל לנסות להבין האם ישנו חוט החוזר וחורז את כל המצוות המרובות והשונות מכך זו מזו שבפרשתנו. נקדים לכך גם שתי שאלות יסודיות הקשורות כבר לשמה של הפרשה - "כי תצא למלחמה" - ולפרשיה הראשונה שבה. הפרשיה הפותחת את הפרשה עוסקת ביוצא למלחמת הרשות ובהתמודדות היצרית המתרחשת במציאות הזאת. עשרים הפרשיות הבאות אחר כך אינן קשורות בכלל למלחמה, מדוע אם כן לא צירפה התורה את פרשיית אשת יפת תואר של המלחמה לסיום הפרשה הקודמת - פרשת שופטים, שמאמצעיתה אנחנו עוסקים בסוגיית המלחמה? הדבר גורם גם כביכול "להטיה", שכן כותרתה של הפרשה גורמת לנו לחשוב שאנחנו עוסקים פה בסוגיות המלחמה, ואם במלחמה עסקינן - מתוך 72 המצוות שבפרשה, רק שלוש פרשיות עוסקות במלחמה: זאת הפותחת, זאת החותמת את הפרשה - זכור את אשר עשה לך עמלק ועוד אחת באמצע הפרשה - כי תצא מלחמה על אויבך ... ויתד תהיה לך על אזניך וכו'. מדוע באמת לא נכנסו גם הפרשיות הללו לפרשת המלחמה המפורטת כל כך בפרשת שופטים.

¹ יבמות ד'

אריכות סיפור המלחמה ומצוותיה הוא בכלל בפרשת שופטים, פרשתנו, פרשת כי תצא, היא כאמור רק ההמשך של זה. כך מתחילה הפרשה שם 'כי תצא למלחמה וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם'... הפרשה ממשיכה לתאר באריכות את סדרי היציאה למלחמה, את החוזרים מעורכי המלחמה, את תפקיד הכהנים והשוטרים במלחמה, כיצד פותחם בשלום, דיני מצור וכריתת עצים ועוד. ובכן, כיצד באמת הגיעה התורה בכלל לנושא המלחמה מתוך פרשת השופטים והמשפט?

רש"י, מביא לכך שתי תשובות² (למי שמכיר את רש"י, זו דרכו הקלאסית – התשובה הראשונה תיתן מענה נקודתי, והתשובה השנייה תיתן ראייה מחדשת וכוללת לנושא כולו). תשובה א':

'סמך הכתוב יציאת מלחמה לכאן לוי' לך שאין מחוסר אבר יוצא למלחמה'.

כלומר, הנושא הקודם הסתיים בדין 'עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל' וסמיכות הפרשיות באה לחדש פרט הלכתי, והוא שמחוסר איבר לא יוצא למלחמה. זה ההסבר הנקודתי לסמיכות שבין הפסוקים האחרונים לבין הפסוק הפותח את הנושא החדש 'כי תצא למלחמה'. אבל רש"י כמובן יתן תשובה נוספת, שתתייחס לסמיכות הרעיונות שבין הנושאים הכלליים שלפנינו: משפט ומלחמה:

'דבר אחר: לומר לך אם עשית משפט צדק אתה מובטח שאם תצא למלחמה אתה נוצח וכן דוד הוא או' (תהילים קיט) 'עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי'.

אתם צודקים - אומר לנו רש"י - הנושא הוא באמת לא מלחמה. הנושא הוא המשפט. ובאה התורה לומר לנו שאם נעשה משפט צדק, או אז גם אם וכאשר נצא למלחמה (לא שילא יהיו עוד מלחמות, זה רק בימות משית. יהיו מלחמות,

להיות שונאה שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו' וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה **לכך נסמכו פרשיות הללו**... סמיכות הפרשיות מגיד שאם חסים עליו אביו ואמו סוף שיצא לתרבות רעה ויעבור עבירות ויתחייב מיתה בב"ד'. ובכן, רש"י רוצה ללמד אותנו לקרוא את הפרשה בעיניים של סמיכות ולנסות להבין לא רק את הפרשיות וההלכות בפני עצמן אלא גם את מגמתה של התורה בהסמיכה אותן אלו לאלו.

אם כך הוא הדבר לגבי כל סמיכות נקודתית, על אחת כמה וכמה מצווים אנו להבין סמיכות כללית ועקרונית. אכן גם כאן בא רש"י לעזרתנו. השאלה הראשונית היא כיצד בכלל הגענו לענייני מלחמה? כאמור סוגיות המלחמה מתחילות בפרק כ' שבאמצע בפרשה הקודמת פרשת שופטים.

שופטים ומלחמות

בחציה הראשון (והארוך) עוסקת פרשת שופטים במערכת המשפט והמלך, ובכלל – במערכות הצדק ובתיקון. היא פותחת בציווי 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך' - שים בתי משפט בכל שכונה ועיר, היא מתארת מה קורה כאשר 'יפלא ממך דבר... וקמת ועלית'. שם, בבית הדין הגדול, מכריעים את ההלכה, ועל הכרעת בית הדין הגדול נאמר 'לא תסור מן הדבר אשר יאמרו לך ימין ושמאל'. זו המגמה. ממשיכים במלך, לאחר מכן בכהנים ובלויים ובמעמד שלהם בתוך המערכת הזו. גם פרשת ערי המקלט שנראית קצת לא קשורה לעניין היא חלק ממנו – היא באה כדוגמא מצוינת לחיוניותה של מערכת משפט תקינה. אם כן כל החלק הראשון עוסק במשפט, בשופטים ובמשטר. כך, מתחילת פרשת שופטים עד סוף פרק י"ט.

ואז פתאום עושה התורה 'סוויץ' ועוברת לנושא חדש. עכשיו אנחנו לא עוסקים בסמיכות של ארבעה - חמישה פסוקים אלא של פרכים שלמים. מה הנושא החדש? מלחמות. עיקר

² פרק כ' פסוק א'

והמשפט. בואו ונחזור קצת אחורה: הפרשה שקדמה לשופטים ושוטרים עסקה בכלל בשלשת הרגלים ובמצות 'ושמחת בחגך'. כיצד נסמכת לכך בכלל פרשת שופטים? ואיפה רש"י? אותו רש"י שלימד אתנו להתייחס לכל הסמיכויות הנקודתיות והכלליות כפי שראינו, מדוע הוא לא מסביר שום דבר לגבי סמיכות פרשיות ראה ושופטים?

פרשת ראה – 'אל המקום אשר אמר ה'

נציע כבר כעת את השורה האחרונה, הגם שבשלב זה היא תשמע תמוהה מאוד. הנושא הכולל הזועק ממשוטו של מקרא הוא אחד ויחיד - **ירושלים עיר הקודש**, בית המקדש: בפרשת ראה עסקנו מתחילתה ועד סופה "במקום אשר יבחר ה' א-לוקיך בו". שמה בית הבחירה שיבנה בירושלים, שמה "תביאו עולותיכם וכו'", שמה "תאכל מעשר דגנך תירשך ויצהרך", שמה "נעלה לרגלנו", שמה נביא את ביכורינו ו"ותרומת ידינו" ושמה נזכה להגיע ל"והיית אך שמח". המושג הזה, "המקום אשר יבחר ה' א-לוקיך בו", מופיע בתורה לראשונה רק בפרשת ראה הקודמת לפרשת שופטים, והוא מופיע בה לא פחות משלוש עשרה פעמים! ואז, מיד אחרי "והיית אך שמח", מתחילים השופטים והשוטרים... מה כל כך שמח בשופטים ושוטרים?! ראיתי דברים שמחים יותר... מה טיבה של סמיכות העניינים הכללית הזאת?

'נותן אני מה שאהבתי, לעם שאני אוהב'

לפני הכל נדגיש – אם רש"י לא שואל שאלה, כנראה שהתשובה לה כתובה בפשט ממש ורש"י מצפה מאיתנו שנקרא נכון ונבין את זה לבד. כנראה מצופה מאיתנו להבין שברור שאחרי שלושה רגלים מגיעים לשופטים, הבנו? (אני לא...). אם זה לא היה כך, רש"י היה לפחות מעיר הערה. הוא הרי 'לוקח אותנו ביד' כל הזמן!

אבל -) אתה נוצח. 'מובטח שאתה נוצח'. לא "אולי" ולא "כנראה". ואם חלילה הפסדת? אז תפסיק כבר לבדוק את האויב, ותתחיל לבדוק את הצדק אצלך. תעשו בדיק בית. וכאן כבר רמוזה החלוקה העקרונית שבין שתי הפרשיות: בפרשת שופטים צריכות להיבדק **מערכות** הצדק הכלליות כמו שגם נושאי המלחמה המובאים בה הם נושאים השייכים לכלל כולו (השוטרים והכהנים המדברים אל העם, הקריאה לשלום, ההחלטה על מצור וכו'), ואילו בפרשת כי תצא תבדוק את עולם המשפט והצדק הפרטי שלך - את האבנים והמשקלות שבכיסך ואת המעקה שבגנך הפרטי, את יחסך לעובד שבכרמך ובשדך ואת אזניך שהיתה אטומה מלשמוע את צעקת הנערה מן השדה. גם פרשיות המלחמה שיופיעו בכי תצא עוסקות בהתמודדות הפרטית במלחמה - יצר הרע של יפת התואר, ההיגיינה של כיסוי הצואה, שמירת הלשון במלחמה ויותר מכל במה שעשה לך ובך עמלק האויב הפרטי המזנב בכל אחד מאיתנו מאז ועד עתה. בבדיקת המשפט והצדק האלו בה ורק בה טמון סוד ההפסד חלילה או הניצחון במלחמה. לזה בדיוק מתכוון רש"י כאשר בסיום שתי הפרשות הארוכות הללו הוא מסביר את הסמיכות שבין פרשת המשקלות - המסתיימת במילים "כי **תועבת ה' א-לוקיך כל עושה אלה, כל עושה עוול**" - לפרשת מלחמת עמלק המתחילה את הפסוק הבא "זכור את אשר עשה לך עמלק" [וברש"י "אם שיקרת במידות ובמשקלות, הווי דואג מגירווי האויב שני" מאזני מרמה - **תועבת ה'** וכתוב בתריה (אחריו בסמוך) "בא זדון ויבוא קלון" (משלי י"א:א-ב)]. כמה נפלאה היא ראייתו החינוכית של רש"י, המבקש שנבין שהמלחמה הראשונה שנכתבה עלינו כעם יכולה היתה להתרחש רק בעקבות מצב הצדק והמוסר הכללי והפרטי שלנו שהיה אז **ברפידיס**.

הדברים נפלאים. אבל דווקא מתוך הבנת המכלול חוזרת ועולה שאלת המפתח לכל והיא כיצד בכלל הגיעה התורה לעניין השופטים

בס"ד, לפרשת כי תצא, תשע"ה

אמר המלך: נותן אני את הפרדס הזה שאני אוהבו מכל מה שיש לי, לבני הקטן שאני אוהבו מכל בניי.

המשל יפה. אפילו די מובן. אבל הבעיה מתחילה עכשיו, בנמשל:

כך אמר הקב"ה: מכל האומות שבראתי - איני אוהב אלא לישראל, שנאמר (הושע יא) "כי נער ישראל ואוהבהו".

שימו לב שמתוך כל פסוקי האהבה הרבים המתארים את אהבתנו של הקב"ה לישראל בתנ"ך, בחרה המדרש דווקא את הפסוק "כי נער ישראל אוהבהו" שהרי היות הבן קטן הוא עניין מרכזי במשל. למה אני אוהב את הבן הזה מכל הבנים? מפני הוא הקטן!

והמדרש מסיים:

מכל מה שבראתי - איני אוהב אלא את הדין, שנאמר (ישעיהו סא) "כי אני ה' אוהב משפט". אמר הקב"ה: נותן אני מה שאהבתי, לעם שאני אוהב.

אתם שמעתם את זה? הפרדס, העונג האמיתי, האהבה הגדולה היא... הדין! אנחנו תמיד נהנים בתפילת שמונה עשרה לדבר על היות הקב"ה "מלך אוהב צדקה". את ה'משפט' כנראה לא שומעים בתוך ה'ברוך הוא וברוך שמו'... אבל הפסוק המובא במדרש הוא שה' אוהב משפט! מכל תשע עשרה הברכות בתפילת העמידה, רק ברכה אחת מסתיימת ב"רומנטיקה". אוהב המשפט. משונה, לא!! אישית, היתי מבין את האהבה בכל שמונה עשרה הברכות לפני אהבת דין ומשפט - מובן שמלך אוהב תשובה. מובן שמלך אוהב שנים גשומות, שבהם יש לילדים מה לאכול. אני מבין שמלך אוהב אנשים בריאים (הרי העיקר הבריאות!) ברור שמלך אוהב קדושה. אבל דין!! אין ספק, זה קריטי לחברה. חייבים דין. אבל כשאתה אומר 'דין!' אתה לא עושה תנועה של חיבוק, מה לעשות...

הבה נתעלם לרגע מכל מה ששאלנו ונתמקד בנקודה אחת שקשורה למהות המשפט בישראל. פרשת שופטים מתחילה כזכור במילים 'שופטים ושוטרים תתן לך'. המילה 'לך' מחייבת הבנה שכן היא נראית לכאורה כמיותרת. הרי אפשר להבין את הפסוק גם בלעדיה. חז"ל מביאים כמה הסברים ומנסים להבין מה מוסיפה המילה הזו בפסוק. פירוש אחד, מדהים, מופיע במדרש רבה בתחילת הפרשה:

אמר רבי לוי, למה הדבר דומה?³

רבי לוי לא אומר לאיזו בעיה הוא מתייחס. הוא פותח את הדרשה על הפרשה במשל הבא. לעניות דעתי הוא שואל את כל מה ששאלנו והוא פשוט מלמד אותנו לקרוא את התורה מחדש.

משל למלך שהיו לו בנים הרבה, והיה אוהב את הקטן יותר מכולן. והיה לו פרדס אחד, והיה אוהבו יותר מכל מה שהיה לו.

עד כאן משל פשוט - הרבה בנים, הרבה מאד שדות ורכוש, בן קטן אחד שהמלך אוהב יותר מכולם. (אגב, זה פרט חשוב שהוא הקטן, הימזיניקי!). ופרדס האהוב על המלך מכל רכושו ושדותיו. בשונה משדה, פרדס מתאר את מקום העונג. שם באים ליהנות... פרדס זה לא בשביל העגבניות לאכול, לא בשביל החיטה לאפות לחם. זו הדירה שנתאוה לה הקב"ה, "הזולה". זה מקום אחר לגמרי, זה פרדס. גם בפנימיות - 'ארבעה נכנסו לפרדס'. יש צדדים שבהם התורה היא לחם, קמח. ובאיזושהו צד פנימי היא פרדס. בל נטעה - פרדס הוא לא מותרות. אדרבה, יתכן מאד שזו היא השאיפה, התאוה הקדושה האמיתית, זו המגמה אליה אני שואף. הרגע הגדול שלי נמצא בפרדס. יכול להיות שמרוב עומס יוצא לי להיות שם רק דקה. אבל שם זה העונג. נחזור למשל:

³ דברים רבה, שופטים ז'

משפטים! דיברנו ומתוך דבריו של אבא למדתי להבין את הפסוק.

למילה 'לדעת' במקרא יכולות להיות שתי משמעויות. בדרך כלל, לדעת זו אינפורמציה, מידע. אבל לפעמים פירוש המילה 'לדעת' הוא להתקשר בקשר עמוק כל כך, עד לרמה של זיווג מוחלט. התקשרות מוחלטת, גמורה. למשל הפסוק 'רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה' זו ודאי ידיעה של קשר. לקב"ה בוודאי יש אינפורמציה מספקת על כל משפחות האדמה. לא זה השבח שבפסוק. רק אותנו הוא יודע במובן האחד והיחיד של 'והאדם ידע את חוה אשתו'⁴.

לפי עני"ד החידוש בפסוק הזה של 'משפטים בל ידעום' הוא שפירושו יתכן אך ורק במובן של התקשרות וזיווג. ידיעה של משפטים יש בכל העולם והם מחויבים בזה. זוהי חובת האדם באשר הוא אדם. אבל בניגוד לגוי, אתם יודעים מה קורה ליהודי שרואה את ספר החוקים שלו, שכתוב בו בין השאר 'מות יומת' או 'סקול ייסקל'! הוא מתחבק איתו 'נון-סטופ'. חלק מה'חנוק ייחנק' זה אולי גם עליך... אתה נורמלי? והוא רוקד ומתנשק עם ספר החוקים שלו. ה'עצמות' שלו וה'עצמות' של התורה מחובקים בזיווג שלם. את זה לא עשה.. לכל גוי. אצלם יש 'משפטים בל ידעום'. את משפטנו שלנו – ידענו גם ידענו. על כל זה – הללוי-ה.

זה מדהים. אבל איך זה נוצר? מה המשמעות של זה? אנחנו אומרים את זה, ומרגישים את זה בבטן, אבל מהו הדבר האמור לעורר אותנו לחוש באמת את הזיווג שביני לבין התורה הקדושה ומשפטיה?

'והם עיקר התורה שבעל פה'

⁴ בראשית ד: א

הרומנטיקה של המשפט

זאת ועוד - לא רק שהמלך אוהב את הדין אלה אם נדייק בלשון המדרש נגלה שהמלך אוהב רק את הדין! 'איני אוהב אלא את הדין'.

ושאלה נוספת על המדרש: את מערכת המשפט נותנים לבן הקטן? את המשפט צריך לתת דווקא לגדול. מה יותר ממערכת המשפט והדין בחברה צריך שיהיה מופקד בידיים האמונות של המבוגר האחראי שבין הבנים ואילו במדרש היותו של הבן, הקטן שבבנים, מהווה סיבה לתת דווקא לו את מערכת הדין.

והשאלה האחרונה, והיא אולי הקשה ביותר בהבנת המדרש. הרי המדרש בא להסביר גם את המילה 'לך'. כלומר – מה כאילו מאפיין דווקא **אותך**, את עם ישראל, בכל שניתנת לך מערכת המשפט. וזה תמוה מאוד. ברור שיש הבדל תהומי בין משפטי ה' אמת למשפטי בשר ודם, אבל עצם קיומו של משפט, עצם קיום וניהול חברה על פי הדין במשפט ובמשטר, שייך לכל חברה ועם. זה אנושי ופשוט. אגב, חברה שלא חיה כך עוברת על מצווה בסיסית בשבע מצוות בני נח. מצות "דינים" שבשבע מצוות בני נח, מחייבת שתהיה היררכיה ויהיו שופטים ושוטרים, והיא מהמצוות האוניברסליות ביותר שקיימות. מהו אם כן הייחוד המהותי של המשפט לגבי עם ישראל? ברחתי לרגע משאלת הסמיכות שבה אנו עוסקים, כי מתוך הנקודה הזו נגיע להבנה מחודשת בכל הפרשה.

ומשפטים (כן) ידעום – הללוי'ה!

פעם הזכרתי הבנה שהתחדשה לי בעקבות שיחה שחרוטה בי היטב עם אבי מורי זכרו עדן. שוחחתי איתו על הפסוק שאנחנו אומרים כל יום בפסוקי דזמרה 'מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום – הללוי-ה'. שאלתי אותו - על מה ההללוי-ה? מה השמחה הגדולה? הרי לכל גוי יש

יודעים מה הוא השיא של הכל? השיא של הכל הוא שמשם, בדיוק משם, יוצאת מערכת המשפט של עם ישראל. משם מתקבל הכוח לקדש חודשים ושנים ולהכריע בבירורים הכי קטנים בין "שניים שאוחזים". כל כוחה של מערכת השפיטה באה מהיותם של הדיינים היושבים בלשכת הגזית 'משרתי מקדשו' של הקב"ה.⁶ הנושא הוא – לא מערכת שפיטה, הנושא של כל הפרשיות הוא אחד - המקדש וירושלים עיר הקודש – ירושלים של מטה שהיא כנגד ירושלים של מעלה, ובית הדין של מטה המשתתף ביצירת התורה עם בית הדין של מעלה.

שותפות מלאה עם הקב"ה

למשל, מהם שעות העבודה של יושבי לשכת הגזית? מה שעות העבודה בבית הדין הגדול? אולי משהו ירצה לשלוח קורות חיים... הרמב"ם⁷, אומר: 'עד אימתי יושבין הדיינים בדין? סנהדרין קטנה ובית דין של שלשה יושבין מאחר תפלת השחר עד סוף שש שעות ביום. אבל **בית דין הגדול היו יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים. ובשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית** בציורים של בית המקדש אצלנו בראש מצויר שם בית מדרש?! אצל הרמב"ם ראש הסנהדרין נקרא ראש הישיבה. אתם יודעים מה זה עיקר התורה? יש 'עמודי הוראה', יש 'יוצא חוק ומשפט'. זה יישמע לא קשור אבל, מי בכלל אמר שצריך להניח תפילין? מי המציא את זה? אמנם בתורה שבכתב כתוב 'והיו לטטפת בין עיניך', אבל מה זה בכלל טטפות? מי קובע מה הקב"ה אמר בתורה שבכתב? מי ממשיך פה את השמים? מי יוצר את התורה כדי שבכלל תהיה תורה בארץ? דייני בית הדין הגדול הם שותפני המלאים של הקב"ה ביצירת התורה. לחידושי התורה שלהם

⁶ זה הנוסח של הרמב"ן על לא תסור ימין ושמאל: אבל הם יכולים לטעות!!! אלא שירוח ה' על משרתי מקדשו ישמרם מן הטעות.

⁷ הלכות סנהדרין פרק ג'

כשהרמב"ם⁵ מנסח את תפקידם של אנשי בית הדין הגדול, את תפקידה של הסנהדרין הגדולה שמכוחה עומדת כל המערכת המשפטית, הוא מתאר מערכת שלא דומה בכלל למה שאנחנו, להבדיל אלף אלפי הבדלות, מכירים היום. לא 'עליון' ולא 'חצי עליון'. עולם אחר מבחינת הכל. החל ב'שעות העבודה' ועד למהות ולעומק של המוסד והמושג הזה של הדין והדיינים בישראל כפי שנראה מיד -

הרמב"ם מונה שלושה תפקידים, שלושה קווי יסוד של בית הדין הגדול. אתחיל דווקא בשני האחרונים. השני הוא בלשון הרמב"ם 'והם **עמודי ההוראה**'. יפה וברור. עמודי ההוראה. השלישי – 'ומהם חק ומשפט יוצא לכל'. הוראה, חוק ומשפט הכוללים בתוכם תקנות גזירות חוקים. זהו תפקידם.

עכשיו לתפקיד הראשון של בית הדין הגדול והוא העיקר – **בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה**'. זהו מושג עצום ובו טמון ההבדל המהותי כל כך בין מערכת הדין שלנו שהיא פרדסו של הקב"ה לבין כל מערכת משפט אנושית. סעיפים ב' ו' נכונים לכל מערכת משפט בעולם. כל מערכת בעולם חייבת עמודי הוראה ומלבד זה היא צריכה שמהם ייצא חוק ומשפט. אבל עכשיו אנחנו מדברים על דבר חדש לגמרי.

אני רוצה לספר לעצמנו רגע על בית הדין הגדול הזה, ולהתחיל מתוך כך להבין את הקשר ואת סמיכות הפרשיות. אתם יודעים מה החיבור בין פרשת שופטים לשלושת הרגלים והשמחה? משה רבינו אמר לנו כך: אתם יודעים שאתם באים לארץ ישראל? שם, בעזרת ה', יבנה מקדש. שם בעזרת ה', רק שם, תגיעו אתם ואתכם כל העולם כולו ל'יהיית אך שמח', ולשמחה האמיתית. למקדש מגיעים לשלושה רגלים, עם קרבנות וביכורים ותפילות ושירים, ושם מגיעים ופוגשים כהן גדול לבוש לבן ביום הכיפורים. אבל אתם

⁵ הלכות ממרים א' א'

בעבודת כהן גדול ביום הכיפורים? גם לא. כי יפלא ממך דבר **למשפט וקמת ועלית**...! - דווקא מכוח המשפט והדין נעשה בית המקדש גבוה מכל העולם כולו.

אתם יודעים מה הקב"ה אוהב יותר מהכל? להיות בפרדס. אתם יודעים את מי הוא אוהב מכל? את בנו הקטן. בתפילת מנחה של שבת אנו אומרים 'ומי כעמדך ישראל גוי אחד בארץ'. זהו הפסוק שהקב"ה כותב בתפילין שלו. בתפילין שלנו אנחנו מתארים את הקב"ה כ-"ה' אחד" ובתפילין שלו מתאר הקב"ה אותנו כיגוי אחד בארץ. בחסידות¹¹ הפסוק מוסבר כל כך עמוק: ומי כעמדך ישראל גוי, שהוא עם עם כל הביטויים של אומה, שיכול לגלות את האחד, את ה'אין עוד מלבדו' - אפילו בארץ! יש מלאכים מדהימים ברקיע השביעי והשמיני וכו'. באמת, עושים שם עבודת קודש. אבל ביעלמא דפירודאי, במקום הזה של האגו, בעולם הזה, כאן לגלות שהוא אחד?? איך מגלים שהוא אחד? בקרבן עולה? במנחה ובנדבה? גם ובוודאי. אבל איך **בעיקר**? כששניים אוחזין בטלית ואני מבטל לא את הרוחניות שבי אל הקב"ה, וגם אפילו לא את הגופניות שלי אלא את השכל שלי כולו אליו ית'. ככה הופכים את הארץ הכי נמוכה ומעלים אותה שתהיה גילוי לה' אחד ושמו אחד. וזהו הפרדס שבו מתענג הקב"ה בעולמו.

"למה לי קרא?? סברא הוא!"

מיד אחרי הציווי להעמיד שופטים בכל שעריך מופיעה מצות לא תעשה - 'לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוהיך' לומדים חז"ל¹² שבית הדין הגדול צריך לשבת סמוך למזבח וש-מי שמעמיד דין שאינו הגון כאילו נטע אשרה בישראל. אתם יודעים מה זה להיות סמוך אצל המזבח? הרי אם יש 'תרתית דסתרי' בעולם זה שופט ומזבח. המשפט הוא כולו סברות. ישנו ביטוי מדהים שמופיע דווקא בסדר נזיקין.

¹¹ תניא אגרת הקודש י'
¹² סנהדרין ז':

ניתן תוקף של תורה ממש⁸, והקב"ה מצווה אותנו 'לא תסורו מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל'⁹.

לשותפיו של הקב"ה ביצירת התורה אין שעות עבודה מוגדרות! לכהנים וללויים יש משמרות אבל בית הדין הגדול יושב שם מתמיד של שחר ועד תמיד של בין הערבים. אנחנו לא תופסים, אבל זה שבכל מקום בעולם יכול יהודי לדון יהודי אחר - זה נובע אך ורק מכוחו של בית הדין הגדול שיושב בהר הבית! מכוחו של בית הדין הגדול השואב את כוחו ממקדש של מטה המכוון כנגד מקדש של מעלה. העובדה שלי יש זכות לדון בארנק שלך זה לא כי אני חכם - אני מעצמי 'גורנישט' ואין לי זכות כזו. כוחי לדון בענייני האחר, כמו גם כוחי לקדש חודשים ולעבר שנים, נובע אך ורק מהתבטלותי המוחלטת אל יוצרי התורה שבע"פ היושבים **תמיד** בבית המדרש שבהר הבית. כמה הפוך הוא, להבדיל בין קודש שבקדשים לחול שבחולין, האקטיביזם הכפרני המחודש, הקובע ש'מלוא כל הארץ משפט'. כן, משפט של בשר ודם, הרואה עצמו 'מלוא כל הארץ משפט'. זה ציטוט! שמענו? כה אמר שופט בשר ודם! אצלנו, עצם זה שיש לי היכולת לדון נובע כאמור מכך שמשרתי המקדש היושבים שבהר הבית מעבירים לי דרכם את כוח התורה וזהו 'עיקר התורה שבעל פה'. פתאום מבינים שזו בכלל לא מערכת המשפט המדוברת פה העולם. אצלנו החוקים והתקנות הם רק התוצאות המעשיות הנובעות מביה"ד הגדול ומכוחו האלוקי.

הפרדס של הקב"ה

יוקמת **ועלית** אל המקום' - 'מלמד שבית המקדש גבוה... מכל הארצות'¹⁰. איפה העיקרון הזה נלמד? בביכורים? בשירת הלויים? לא. אולי

⁸ עיין בשורש א' בספר המצוות לרמב"ם ובהשגת הרמב"ן שם
⁹ ראה בכל זה שיחתו של הרבי ז"ע ליקוטי שיחות כרך כ"ט עמוד 95
¹⁰ סנהדרין פז'.

לפרשת השופטים. אך מהיכן יינתן לנו הכוח שלעולם לעולם לא יהפוך את היכל משפטנו ועלייתנו חלילה להיכל גאוותנו ונפילתנו (גם ובעיקר בעולמנו האישי)?

את זה בדיוק ביקש רש"י להסביר לנו באי התייחסותו לסמיכות פרשיות המקדש והשופטים בכלל, ולסמיכות פרשת "והיית אך שמח" שבמקדש (שבסוף פרשת ראה) - לפרשת השופטים והשופטים בפרט.

מדוע קשה כ"כ לאדם לשמוח באמת, מדוע קשה כל כך להגיע ל"והיית אך שמח"? כי השמחה האמיתית היא רק באין סוף, וכשהסוף חלילה מנצח את האין סוף האדם מאבד את השמחה. אתם יודעים מהו הכי 'סוף'? המשפט. הרי כל פעם שאתה מגיע למשפט - עבור מישהו מסוים זה סוף הכל. אבל חייבים משפט, אז איך אפשר באמת לשמוח? זה יכול לקרות רק אם המשפט הזה נובע מרוח ה' אשר על משרתי מקדשו. רק ממשפט היוצא מסמוך למזבח יצאו ממך בעלי הדינים ויהיו בעיניך כזכאים¹⁵.

לזכור את עמלק - כדי לא לשכוח את משה

עתה משלמדנו לזהות במשפט ובצדק הכללי והפרטי את הכח לנצח את אויבנו הכלליים והפרטיים נוכל להבין ביתר עומק את סיומה של פרשתנו, המסתיימת במצוות זכירת מעשה עמלק ומחייטו -

אם חלילה נשכח לרגע את מה שדיברנו עליו, נצטרך להיזכר במלחמה הראשונה שלנו. קצת 'מורשת קרב' - מלחמת עמלק הייתה המלחמה הראשונה והיא התרחשה כשהיינו בדרך להר סיני. יצאנו ממצרים חמושים אבל עוד לא השתמשנו אף פעם בנשקנו כי בקריעת ים סוף התקיים מה שנאמר 'ה' ילחם לכם ואתם תחרישון'. את המלחמה הראשונה זו ניהל יהושע בן נון עם עם ישראל בעמק מול האכזרי

כשאמוראים דנים בהלכה ומביאים דעות לכאן ולכאן, זה מביא פסוק והשני מביא פסוק אחר ופתאום מתפרץ אמורא לדיון ושואל: 'למה לי קרא? סברא הוא!' - כלומר מי צריך בכלל פסוק, והרי יש לי סברה מצוינת! אתם שמעתם 'חוצפה ישראלית' שכזו? 'המאה גרם' שכל שלי הרי כבר הבין את זה... מוסבר במפרשים שבענייני דינים ומשפט, מה שרוצה מאתנו הקב"ה זה את השכל שלנו, את הסברה. סברה אנושית שמצליחה להיות צינור טהור למחשבתו של הקב"ה גדולה יותר מפסוק! בהלכות שבת אם אתה רוצה להוכיח משהו, ברור הוא שאתה חייב פסוק, שהרי מניין לך שיש בעיה בכלל במלאכת שבת זאת או אחרת, הרי ברור שהבסיס לכך הוא רק הפסוק. לעומת זאת הדין, כל עניינו הוא סברות אנושיות (דין, אגב, פירושו היגיון). איזה היגיון? ההיגיון שלי¹³. אז מהו הפרדס? מהו העונג של הקב"ה בעולם? - שהשכל שלי הופך לצינור לשכל הא-לוקי!

'נער ישראל ואוהבו'

יש לי הרבה בנים, אומר המלך. אבל יש לי בן אחד שאני אוהב אותו יותר מכולם דווקא כי הוא קטן. תשמעו איזה תורה מדהימה - רק בן שהוא קטן רק לו אני יכול לתת את מערכת המשפט שלי, רק הוא לעולם הוא לא יחשוב שהוא גדול. מבינים למה? כי הוא כל כך קטן, וככל שהוא זקן יותר הוא יניק יותר¹⁴. אף פעם לא "יעלה לו הדם לראש" להעזי לחשוב "מחשבת אוון" - כלומר מחשבת אוון, דהיינו, כאילו הוא איזה "יש" בפני עצמו, כאילו באונו ובכוחו הגיע הוא לאן שהגיע. כי באותו הרגע, אם ח"ו יחשוב כך, הוא הופך משפט למשפח ואת מקום המשפט והצדק - לה' ירחם...

יעשיתי משפט וצדק - ורק אז 'בל תניחני לעושקי'. לכך נסמכה כאמור פרשת המלחמה

¹³ עיין הרחבת דברים נפלאה בעניין, בספר קונטרס שיעורים להרב ישראל גוסטמן זצ"ל על מסכת בבא קמא ¹⁴ מעשה בשבעה קבצנים של רבי נחמן

¹⁵ אבות פרק א'

מלחמה – שהלוואי שלא תבוא - מובטח לו שהוא
מנצח.

שבת שלום ומבורך!

שבאויבינו – עמלק. וממי קבלו יהושע וישראל את הכוח לעמוד מול רשעותו של עמלק? ממשה שהרים את ידיו, וכשהרים את ידיו היינו כולנו מתגברים (מסכת ר"ה פ"ג ג', ו'). מלחמת עמלק איננה סיפור מההיסטוריה. בכל פעם שאנחנו מגיעים לרפידים ו'מרפים ידנו מן התורה', ולפעמים גם חלילה 'מחפפים' קצת ועוד קצת במידות ובמשקולות שלנו, הרי הוא מתגרה בנו מחדש (עי' רש"י, דברים, כ"ה, י"ז). וכיצד נוכל לו? - רק ע"י שנביט במשה ונראהו מרים את ידיו. אבל מיהו משה וכיצד הוא מרים את ידיו? הרמב"ם מגדיר כך את ראש בית הדין הגדול שבו עסקנו בכל השיעור: 'הגדול בחכמה שבכולן'. מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום **והוא העומד תחת משה רבנו**¹⁶. וכשהוא מרים גם את כל ענייני הארץ והארציות – בכך מורמות ידיו ואז מתגברים ישראל.

ירושלים – בכל מקום

לסיום, הארה המובנת מאליה אך מעצמי אני חש שהיא צריכה מדי פעם התעוררות מחודשת – עסקנו בירושלים של מעלה ושל מטה, בירושלים של המזבח ובירושלים של הסנהדרין. אחיו של המהר"ל מפראג¹⁷ שואל שאלה יסודית: מדוע לא מופיעה בכל התורה אפילו פעם אחת המילה "ירושלים" במפורש, ובמקומה כותבת התורה "המקום אשר יבחר ה'". הוא עונה, שמכיוון ש"התורה היא נצחית" היא רוצה ללמד אותנו שבכל מקום שיהודי מצוי בו בגלותו הפיזית או בגלותו הרוחנית ר"ל, הוא יכול לעצום את עיניו ולהיות בירושלים. ואז גם במקום ההוא הרי הוא נמצא במקום אשר יבחר ה', כך יוכל כל יהודי לכוון את תפילותיו כנגד ירושלים. בשיעורנו היום למדנו שכך יוכל הוא גם לראות את משה רבנו יושב בראש בית המדרש שבהר הבית וממנו הוא יקבל את הכוח שאם תבוא

¹⁶ רמב"ם הלכות סנהדרין פרק א' הלכה ג'

¹⁷ ספר החיים חלק גאולה וישועה